

/Arengukava muutmine: esimene lugemine/

juuni 2022

VORMSI 2030

VORMSI VALLA ARENGUKAVA AASTATEKS
2022-2030

2022

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS	3
2. VORMSI TULEVIKUVISIOON 2030	4
3. VALLAJUHTIMISE PÕHIMÕTTED	5
4. SEOSSED MAAKONDLIKU ARENGUSTRATEEGIAGA	6
5. STRATEEGILISED EESMÄRGID JA TEGEVUSED	8
6. ARENGUKAVA SEIRE JA UUENDAMINE	16
7. RISKIJUHTIMINE	16
8. HETKEOLUKORRA ANALÜÜS	18
LISA 1: TEGEVUSKAVA	33

1. SISSEJUHATUS

Vormsi on ainulaadne paik ja unikaalne saar Läänemeres. Siin kohtuvad imeline loodus, põnev ajalugu ja omanäolise kujunemislooga kultuuritraditsioonid. Vormsi valla arengu nurgakiviks on ühtehoidev, ettevõtlik ning oma pärandit ja elukeskkonda väärtustav kogukond.

Ajalooliselt on Vormsi huvitav ja omapärane Eesti väikesaar, mis erineb teistest saartest põliselanikkonna ja ühtse kultuurilise tausta puudumise tõttu. Kuni Teise maailmasõjani elasid Vormsi saarel rannarootslased, kellel oli oma keel, kultuur ja elulaad. 1934. aastal elas Vormsil 2393 rootslast ning 122 eestlast. Teise maailmasõja käigus vahetus saare elanikkond suures osas, kuna sõja käigus toimus rootslaste emigreerumine ja Vormsile asusid elama uued elanikud erinevatest Eestimaa paikadest. Uute elanike sissetulek saarele toimus ka 1960ndatel ja 1970ndatel aastatel.¹

Käesolev strateegia Vormsi 2030 on jätk Vormsi valla arengukavale aastateks 2011-2025. Arengukava koostamisel on lähtutud Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse nõuetest. Arengukava koostamisel osales ligikaudu 100 vallaelanikku, korraldati avalikke arutelusid ja kohtumisi eri huvigruppide esindajatega.

Vormsi valla arengukava 2022-2030 prioriteetidid on:

1. **Vormsi loodusliku ja kultuurilise pärandi ning omanäolisuse hoidmine, mille** eelduseks on kõrge keskkonnateadlikkus ja kultuuriruumi kestlik areng.
2. **Valla tulubaasi kasvatamine ja kogukonna kehtmine, mille** eelduseks on noorte perede tulek saarele, töökohad ja võimalused ettevõtlusega tegelemiseks ning saarel pakutav kvaliteetne haridus. Vormsi saare kui atraktiivse ja kvaliteetse elukohana tutvustamine.
3. **Võimalus elada saarel aastaringelt, mille** eelduseks on kvaliteetsete tervishoiu- ja hoolekandeteenuste ning teiste avalike teenuste kättesaadavus.
4. **Paindlik ja elanike huve arvestav praamiliiklus, mille** eelduseks on ühendused mandriga, mis võtavad arvesse nii kohalike elanike kui külastajate huve.
5. **Kogukonna kaasamine vallaelu arendamisse, mille** eelduseks on valla läbipaistev juhtimine ja ühtehoidev aktiivne kogukond.

¹ Vormsi valla arengukava 2011-2025

2. VORMSI TULEVIKUVISIOON 2030

Vormsi - elujõuline, ühtehoidev ja suurepärase elukeskkonnaga omanäoline saar Läänemeres.

Vormsi arengumudel visioonini jõudmiseks:

Eesmärk 1: Vormsil on hästi hoitud ja saarele omapärane terviklik looduskeskkond.

Eesmärk 2: Vormsil on võimalik omandada **kvaliteetset alus- ja põhiharidust**.

Eesmärk 3: Vormsil on soodsad tingimused **keskkonnasõbraliku ettevõtluse ja turismi** arenguks.

Eesmärk 4: Vormsil on elanike vajadusi arvestavad **transpordiühendused**.

Eesmärk 5: Vormsil on tagatud kvaliteetsete **avalike teenuste** kättesaadavus.

Eesmärk 6: Vormsil väärtustatakse rannarootsi **kultuuripärandit** ja saarel on vilgas **kultuurielu**.

Eesmärk 7: Vormsil on tugev kogukond ning valla juhtimine on avatud, kaasav ja omaalgatust toetav.

3. VALLAJUHTIMISE PÕHIMÕTTED

Kaasatus – Vormsi olulisim tugevus on tema inimesed ja ühtehoidev kogukond. Vormsi on piisavalt väike, et kaasata kaalukate otsuste langetamisel aruteludesse kõiki osapooli ja tagada vallajuhtimise läbipaistvus. Kohtumised vallarahvaga ja tihe infovahetus on regulaarsed ja avatud kõikidele huvilistele.

Tasakaalustatus – vormsilased mõistavad oma vastutust looduse, kultuuritraditsioonide ja kogukonna püsimise ees. Otsuste tegemisel kaalutakse nende mõju inimestele, loodusele ja kultuuripärandile, sest väikesel saarel võivad ka üksikud otsused omada pöördumatut mõju kogu ainulaadsele ökosüsteemile.

Järjepidevus ja uuenduslikkus – Vormsil teatakse, et traditsioonid ja innovatsioon ei ole vastandlikud, vaid üksteist toetavad. Saarel väärtustatakse unikaalset pärandit ja traditsioonilist elulaadi, samal ajal mõistetakse uute tehnoloogiate ja e-lahenduste olulisust, et pakkuda tänapäevaseid võimalusi keskustest eemal.

4. SEOSD MAAKONDLIKU ARENGUSTRATEEGIAGA

2019. a jaanuaris kinnitati Lääne maakonna arengustrateegia 2035+. Vormsi arengukava koostamisel on võetud aluseks maakondlikus arengustrateegias toodud eesmärgid ning maakondliku dokumendi koostajad kasutasid omakorda sisendina Vormsi valla visiooni ja eesmäärke, mistõttu on kahe dokumendi ühisosa märkimisväärne. Alljärgnevalt on toodud olulisemad seosed kahe arengukava vahel.

Lääne maakondliku arengustrateegia eesmärgid	Vormsi valla arengukava eesmärgid
E1: Maakonna elatustase on kõrgem Eesti keskmisest.	E3: Vormsil on soodsad tingimused keskkonnasõbraliku ettevõtluse ja turismi arenguks.
E2: Igal läänlasel on töökoha- ja eneseteostusvõimalus Läänemaal.	E3: Vormsil on soodsad tingimused keskkonnasõbraliku ettevõtluse ja turismi arenguks.
E3: Elanike arvu muutus on positiivsem võrreldes Eesti keskmisega.	VISIOON: Vormsi - elujõuline, ühte hoidev ja suurepärase elukeskkonnaga omanäoline saar Läänemeres.
E4: Maakonnas on igapäevaeluks vajalikud teenused kättesaadavad ja kvaliteetsed.	E5: Vormsil on tagatud kvaliteetsete avalike teenuste kättesaadavus.
E5: Maakonnas on võimalik omandada heatasemelist üld-, kutse- ja kõrgharidust.	E2: Vormsil on võimalik omandada kvaliteetset alus- ja põhiharidust.
E6: Läänemaal on väga hea ja kiire ühendus pealinna regiooniga.	E4: Vormsil on elanike vajadusi arvestavad transpordiühendused.
E7: Head maakonnasisesed transpordiühendused.	E4: Vormsil on elanike vajadusi arvestavad transpordiühendused.
E8: Läänemaa on turvalise ja tervisliku elukeskkonnaga maakond.	E1: Vormsil on hästi hoitud ja saarele omapärane terviklik looduskeskkond.
E9: Läänemaa on atraktiivne ja tuntud kultuuri- ja turismisihtkoht.	E3: Vormsil on soodsad tingimused keskkonnasõbraliku ettevõtluse ja turismi arenguks. E6: Vormsil väärtustatakse rannarootsi kultuuripärandit ja saarel on vilgas kultuurielu.

5. STRATEEGILISED EESMÄRGID JA TEGEVUSED

Eesmärk 1: Vormsil on hästi hoitud ja saarele omapärane terviklik looduskeskkond.

Vormsi looduskeskkonna kaitsmine ei ole eesmärk omaette, vaid kogu Vormsi arendamist läbiv küsimus ning valikute lähtekoht. Nii eesmärkide kavandamisel kui ka plaanide elluviimisel lähtutakse põhimõttest, et tegevustega kaasneks keskkonnale võimalikult väike kahjulik mõju. Väiksele kogukonnale mõjub keskkonnaseisundi halvenemine äärmiselt valusalt, mõjutades mitte ainult elukeskkonda, aga ka kultuuripärandi säilimist ja turismisektori elujõulisust. Igal inimesel, ettevõttel ja organisatsioonil on oma roll keskkonnavalase teadlikkuse tõstmisel ja säästliku eluviisi rakendamisel.

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

- Metsiku looduse osakaal saare maakasutuses
- Keskkonnavalaste projektide arv ja mahud
- Metsa raiemahtude muutus aastate lõikes

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

1.1. Keskkonnateadlikkuse tõstmine nii vormsilaste kui saare külaliste hulgas eesmärgiga vähendada ökoloogilist jalajälge. Koostöö turismiteenuste pakkujatega külastajate poolt saarele jäetava prügi hulga vähendamiseks. Koostöö kooliga keskkonnavalase teadlikkuse tõstmiseks ja väärtushinnangute kujundamiseks laste ja noorte hulgas.

1.2. Valla uue ja kaasaegse üldplaneeringu algatamine, millega määratletakse muuhulgas selgelt maakasutuse põhimõtted ning energialahenduste arendamise perspektiivid, sh tuuleenergia roll Vormsil. Üldpõhimõttena seisab vald looduslike alade osatähtsuse säilimise eest ja teeb endast kõik oleneva, et metsa majandamine saarel oleks kestlik ning keskkonna ja kogukonna huve arvestav.

1.3. Roheenergia uuringu läbiviimine taastuvenergia allikate kasutamise võimaluste ja looduskeskkonna taluvuse hindamiseks saarel, energiajulgeoleku tagamiseks.

1.4 UNESCO Lääne-Eesti biosfääri programmiala tutvustamine koostöös teiste programmialasse kuuluvate omavalitsustega.² Tegevuste elluviimine vastavalt programmiala tegevuskavale.³

1.5. Jäätmemajanduse arendamine, sh prügi sorteerimise ja taaskasutuse võimaluste suurendamine, eesmärgiga vähendada elanike ja külaliste ökoloogilist jalajälge saare

² Tegevus Lääne maakondlikus arengustrateegias 2035+

³ <https://www.keskkonnaamet.ee/et/eesmargid-tegevused/laane-estti-biosfaari-programmiala>

keskkonnale. Heakorratasu (ka jäätme- või prügimaksu) kehtestamise võimalikkuse analüüsimine, senise jäätmekogumise süsteemi ja tasude ülevaatamine jäätmemajanduse tõhusamaks korraldamiseks.

1.6. Metsade säästlik ja jätkusuutlik majandamine, metsaomanike teadlikkuse tõstmine lageraiete vähendamise ja puidu kohapealse väärindamise eesmärgil. Teavitustöö kevadise metsa istutamiseks ja korrastustalgute korraldamiseks RMK ja erametsaomanikega.

1.7. Väärtuslike maastike säilitamine ja kinnikasvanud rannaalade korrastamine.

1.8. Kraavisüsteemide korrastamise vajalikkusest ja võimalustest teavitamine, et vähendada üleujutustest tulenevaid negatiivseid mõjusid keskkonnale ja teedevõrgu olukorrale.

1.9. Traditsioonilisteks tegevusaladeks nagu kalandus, jahindus, kariloomade pidamine tingimuste loomine. Kalade kudealade taastamisele kaasa aitamine.

Eesmärk 2: Vormsil on võimalik omandada kvaliteetset alus- ja põhiharidust.

Vormsi kool on kogukonna kestlikkuse alustala. Kui kaob kool, lahkuvad saarelt ka noored pered lastega. Kooli olemasolust üksi ei piisa, vajalik on tagada pakutava hariduse kvaliteet ja mitmekülsus. Väikeses kogukonnas on oluline hariduse universaalsus, samas tuleb tegeleda kooli omanäolisuse ja tugevuste väljaarendamisega. Vormsi Lasteaed-Põhikooli missiooniks on olla parim paik õppimiseks, seda võimaldab kooli tihe sidumine saare ja kogukonnaga, kaasates koolielu arendamisel aktiivselt nii lapsevanemaid, vilistlasi kui ka saareelanikke. Kvaliteetse hariduse tagavad professionaalsed ja motiveeritud õpetajad.

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

- Õpilaste arv Vormsi Lasteaed-Põhikoolis
- Personali komplekteeritus
- Vormsi lasteaiast Vormsi kooli õppima asuvate laste osakaal
- Õpilaste, lapsevanemate ja kooli töötajate rahulolu
- Koolil lõpetanute edasine õpiteekond

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

2.1. Nüüdisaegse õppijakeskse õpikeskkonna väljaarendamine, mis võimaldab igale lapsele individuaalselt võimetekohast õpet, sh vajalike tugispetsialistide kaasamine õppeprotsessi mitmekülgseks toetamiseks; kaasaegsete info- ja

kommunikatsioonivahendite kasutamine õppeprotsessis; pikaaegsete koostööprojektide elluviimine koostöös mõne mandri või teisel saarel asuva õppeasutusega. Vormsi kooli kuvandiloome pakutavate võimaluste tutvustamiseks ja õpetajate kaasamine väljaspoolt valda.

2.2. Vormsi looduse ja kultuuripärandi sidumine õppekavasse ning õpilaste kaasamine Vormsi koduloo uurimisse, selle jäädvustamisse ja edasiarendamisse.

2.3. Õpetajatele suunatud arendus- ja koolitustegevuste elluviimine ning õpetajaid motiveeriva töökeskkonna kujundamine koolis, sh õpetajate ümberõppe (mitme aine õpetajaks õppimise) toetamine.

2.4. Õpilaste spordi- ja huvialaringide töö toetamine kaasaegsel tasemel õppetöö ja huvihariduse kindlustamine õppevahenditega, sh sportimiseks mõeldud sise- ja välitingimuste parendamine.

2.5. Vormsi kool kui kogukonna haridusasutus - kooli ja kogukonna koostöö tihendamine, sh lapsevanemate, vilistlaste ja kogukonnaliikmete kaasamine kooliga seotud tegevustesse, sh õppekava arendusse, koostööprojektide elluviimine kultuuriseltside ja muuseumitega.

2.6. Noorsootöö arendamine, noorte kaasamine noorsootöösse ja valla otsustusprotsessidesse. Noortele huvipakkuvate vaba aja veetmise võimaluste loomine erinevaid noorsootöö vorme ja võimalusi kasutades. Noortetoa tegevuste toetamine ja jätkuv arendamine. Ettevõtlikkuse toetamine, et tulevikus saarele tagasi tulevad noored oskaksid ise töökohti luua. Noorte aktiivsuse toetamine valla projektifondi kaudu, kuhu ka eraisikutel oleks võimalik projekte kirjutada.

2.7. Täiskasvanuhariduse soodustamine ja koolituste korraldamise toetamine ning täiskasvanud õppijate tunnustamine.

Eesmärk 3: Vormsil on soodsad tingimused keskkonnasõbraliku ettevõtluse ja turismi arenguks.

Valla roll ettevõtluse arendamisel on toetav ja soodustav, järgitakse aastaringselt toimiva ettevõtluse arendamise sihti. Valla eesmärk on luua tingimused, kus ettevõtjatel oleks lihtne töökohti luua ja loodusressursse säästlikult kasutavat majandustegevust edendada. Selleks on kriitilise tähtsusega vajaliku infrastruktuuri olemasolu, sh on Vormsis tagatud kiire ja stabiilne internetiühendus üle kogu saare, mis võimaldab saarel tegutseda kõrget lisandväärtust loovatel ettevõtjatel. Turism on Vormsi arengus võtmekohal, saarel pakutakse kvaliteetset turismiteenust. Ennekõike ootab Vormsi külla loodus- ja kultuurituriste ehk inimesi, kes hindavad vaikust ja rahu, mida saarel pakkuda on. Saarel tegutsevad ettevõtjad teevad omavahel tihedat koostööd, et pakkuda külalistele unustamatut kogemust, sealjuures tehes seda

säästlikult ja keskkonnateadlikult. Vormsit tuntakse kui eripärast ning keskkonnateadlikku sihtkohta.

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

- Tööhõive ja keskmine palk
- Valla maksutulud
- Majanduslikult aktiivsed üksused/ettevõtted
- Aastaringelt toimivate ettevõtete osakaal
- Majutuskohade ja ööbimiste arv
- Turismisektori müügitulu
- Küllastajate rahulolu pakutavate teenustega

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

3.1. Koostöös maakondliku arenduskeskusega ettevõtlusalaste koolituste korraldamine ja ettevõtlusalane nõustamine, keskkonnasõbralike ning innovaatiliste tehnoloogiate kasutamise soodustamine ettevõtluses.

3.2. Kohaliku mahetootmise ning omatoodete arendamise ja turundamise soodustamine, kohaliku tooraine väärimine ja Vormsi kui toiduturismi sihtkoha turundamine. Kohaliku toidu tootmine on oluline ka julgeoleku kindlustamiseks. Lautrite ja väikesadamate rajamiseks planeeringute koostamine rannakalanduse arengu soodustamiseks.

3.3. Ühistulise tegevuse soodustamine Vormsi kogukonna, maa- ja metsaomanike hulgas.

3.4. Loomemajanduse ettevõtete arengu soodustamine, sh koostöö kultuuriorganisatsioonide ja turismiettevõtjatega, traditsioonidel põhineva käsitööettevõtluse soodustamine. Saare atraktiivseks muutmine kõigile, kes väärtustavad Vormsit sobiva tegevuspaigana (nt koostöötamiskeskus, kunstiresidentuurid jne).

3.5. IT-sektori ja teiste kaugtööd võimaldavate tegevusalade arendamiseks soodsa keskkonna loomine ning koostöös mobiil- ja sideoperaatoritega kiire internetiühenduse ja kvaliteetse mobiililevi võimaldamine saarel.

3.6. Koostöö tihendamine turismiga seotud osapoolte vahel, sh turismiettevõtted, kultuuritegijad, vallaasutused, erinevad teenusepakkujad jt. Turismisektori ettevõtete poolt pakutava tootevaliku laiendamise ja turistile suunatud tegevuses hooajalisuse vähendamise ning teenuste kvaliteedi tõstmise soodustamine. Turismi arendamisel lähtutakse riikliku turismistrateegia kolmest prioriteedist - kultuuriturism, loodusturism ja toiduturism.

3.7. Huvialaturismi (jätkusuutlikku jahiturismi, samuti kalaturismi, mereturismi, loodusturismi, sh linnuvaatlus) ja pereturismi laiendamise soodustamine,

turundustegevuste elluviimine sihtrühmadele, eelkõige Vormsi kui loodusturismi sihtkoha turundamine, sh koostöös teiste väikesaartega.⁴ Matkaradade, telkimis- ja laagrikohtade rajamine ja hooldamine. Vormsi avalike randade korrastamine ja avalike ujumiskohtade infrastruktuuri rajamine.

3.8. Turismimarsruutide koostamine, turismiinfrastruktuuri parendamine ja turismiobjektide kohta käiva teabe kättesaadavaks tegemine. Giidide koolitamise soodustamine

3.9. Vormsi mainekujundus, külastusvõimalustest ja kultuurisündmustest teabe kättesaadavuse parendamine meediakanalites, osalemine turismimessidel ja teistel mainekujundusüritustel.

3.10. Seista riigi tasandil Eesti väikesaartel ettevõtlust soodustavate meetmete eest ning teha ettepanekuid väikesaarte ettevõtetele maksusoodustuste rakendamiseks.

Eesmärk 4: Vormsil on elanike vajadusi arvestavad transpordiühendused.

Mitmekülgsed, turvalised ja paindlikud transpordilahendused on saareelanike jaoks elulise tähtsusega. Praamiliiklus peab toetama elu saarel. Kõike olulisem on tagada tipphooajal piisava üleveomahu olemasolu, mis võimaldaks liigelda nii kohalikel elanikel kui ka teenindada ettevõtjaid ja turiste. Pikas perspektiivis on eesmärgiks vähendada oluliselt saare autostumist. Vormsi on just paraja suurusega, et pakkuda külalistele alternatiivseid ja keskkonnasõbralikke liikumisvõimalusi.

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

- Praamide väljumiste ja kasutajate arv
- Vormsi elanike rahulolu transpordiühendustega
- Liiklusõnnetuste arv

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

4.1. Vormsilaste vajadustest lähtuva kvaliteetse ja paindliku praamiühenduse korraldamine saare ja mandri vahel. Seista riigiga läbirääkimistel praamiliikluse tihendamise, kvaliteetse teenuse nõuete täitmise ning Sviby sadama taristu kaasajastamise eest. Oluline on tagada saart teenindava transpordi (prügivedu, lumetõrje jm) paindlik ligipääs ning Vormsi elanikele võimalus saada praamiga koju hiljemalt viimase reisiga. Meretranspordiühenduste täiendamiseks otsida jalgsi ja jalgrattaga reisijatele võimalusi Vormsi ja Hiiumaa, samuti Vormsi ja Haapsalu vahel liikumiseks.

⁴ Tegevus Lääne maakondlikus arengustrateegias 2035+

4.2. Keskkonnasõbralike liikumisviiside stimuleerimine, saarel autovaba liikumise, sh jalgrattaliikluse soodustamine ja jalgrattateede võrgustiku arendamine. Koostöö liiklusohutuse tagamiseks Vormsil.

4.3. Avalike teede võrgustiku arendamine ja teede hoolduse ning olukorra eest seismine vastavalt teehoiukavale. Võimaluste otsimine raskeveokite liikumise piiramiseks, et vähendada koormust teedele, suurendada liiklusohutust ja reguleerida praamiveo mahte ennekõike turismihooajal.

4.4. Väikesadamate arendamise ja lautrikohtade renoveerimise soodustamine.⁵ Merekultuuri võimaluste tutvustamine, täiendavate teenuste väljaarendamise soodustamine.

4.5. Lennuvälja korrashoid ja helikopteriplatsi juurdepääsuteede rajamine.

Eesmärk 5: Vormsil on tagatud kvaliteetsete avalike teenuste kättesaadavus.

Sõltumata asukohast on kohaliku omavalitsuse kohustus tagada oma kodanikele avalike teenuste kättesaadavus vajalikus mahus ja kvaliteedis kogu elukaare ulatuses. Saarel peaks olema hea elada kõikidel inimestel, nii noortel kui vanadel. Vormsi saar on kvaliteetne paik elamiseks, siin on inimestele tagatud nii turvalisusega seotud kui ka sotsiaal- ja tervishoiuteenused. Eakatel on võimalus elada kodus võimalikult kaua kstades selleks vajalikke teenuseid

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

- Avalike teenuste, sh sotsiaalhoolekande teenuste kättesaadavus ja rahulolu teenuste kvaliteediga
- Kuritegude ja õnnetusjuhtumite arv

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

5.1. Päästevõimekuse tõhustamine ja tuletõrje veevõtukohtade rajamine.

5.2. Veevärgi ja –kanalisatsiooni arendamine.

5.3. Kohaliku soojamajanduse ja energiavarustatuse süsteemi täiustamine ja energiasäästu rakenduste laialdane kasutamine.

5.4. Jätkuv koostöö perearstiteenuse kättesaadavuse tagamiseks, võimaluste otsimine lihtsamate terviseanalüüside andmiseks saarel. Tervishoiuteenuste, nagu koduõenduse teenus, võimaldamine.

⁵ Tegevus Lääne maakondlikus arengustrateegias 2035+

5.5. Saareelanikele vajalike sotsiaalteenuste - ja toetuste tagamine, sh eakate koduhooldussüsteemi täiustamine. Kaardistuse läbiviimine sotsiaalabi vajaduste täpsustamiseks ning vajadusel täiendavate spetsialistide kaasamine.

5.6. Eakate ühistegevuse võimaluste arendamine ja võimaluse piires tegevuse toetamine. Toetame eakatele tugiteenuste, sh koduteenuste, toidu kojukande, transpordi jm teenuste pakkumist.

5.7. Lühiajalise lastehoiuteenuse võimaldamine suvekuudel.

5.8. Koostöö teenusepakkujatega, et laiendada postiteenuste mitmekesisust ja paigaldada saarele pakiautomaat.

Eesmärk 6: Vormsil väärtustatakse rannarootsi kultuuripärandit ja saarel on vilgas kultuurielu.

Vormsi on üks rannarootsi kultuuriruumi pärle, sinne kultuuri- ja ajaloopärand on ainulaadne ning oma erilise kujunemisloo tõttu huvipakkuv külalistele lähemalt ja kaugemalt. Vormsilased hindavad ja väärtustavad rannarootsi kultuuripärandit, see on põimitud inimeste igapäevaellu ja kooliprogrammidesse. Vormsil tegutsevad seltsid koostöös vallavalitsuse ja kogukonnaga tutvustavad ja vahendavad rannarootsi eriilmelist kultuuripärandit. Lisaks kultuuripärandile on saareelanikel ja külalistel võimalik osa saada paljudest kultuurisündmustest – kontsertidest, teatrietendustest ja filmilinastustest. Vormsi ei ole muuseumieksponaat, vaid elav ja arenev kultuuriruum.

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

- Vormsil toimuvate kultuurisündmuste arv ja osalejate arv
- Rannarootsi kultuuripärandiga seotud ürituste arv ja nendel osalejate arv

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

6.1. Vormsile omaste vaimse kultuuripärandi nähtuste kandmine vaimse kultuuripärandi nimistusse. Vormsi kultuuri- ja loodusväärtuste kaardistamine, arvele võtmine ja hoidmine (arhitektuursetl miljööväärtuslike alade piiritlemine, miljööväärtuslike alade säilitamise tagamine, traditsioonilise arhitektuuri säilimise soodustamine ehitustegevuses), väärtuslike pärandkultuurimaastike taastamise ja hooldamise soodustamine, koostöös omanikega kultuurilooliste objektide tähistamine ja hooldamine (sh Vormsi kirik, kirikuaed ja kalmistu). Koostöös omanikega hävimisohus kultuuripärandi säilitamine.

6.2. Vormsi kultuuriajaloo uurimine ja kultuuriloo laialdane tutvustamine ning Olavipäeva traditsiooni jätkamine. Rannarootsi kultuurialane koostöö teiste

omavalitsustega, rannarootsi kultuuri hoidmine ja tutvustamine lähtuvalt rannarootsi kultuuriruumi strateegiast.⁶

6.3. Koostöö Vormsi Talumuuseumiga, et laiendada ja uuendada ekspositsioone ning kohandada muuseum õpilastele koduloo ja tööskuste õpikeskkonnaks. Koostöös muuseumi ja kohaliku kogukonnaga leida võimalusi muuseumi baasil loomekeskuse asutamiseks, et laiendada kohalike kunstnike ning käsitöölise loomevõimalusi, tegutseda turismiattraksioonina ja tuua saarele kunstnikke mujalt Eestist ja välismaalt.

6.4. Kultuuritegevuse toetamine Vormsil (muusika, teater, rahvakultuur jm). Võimaluste loomine avalike ürituste korraldamiseks.

6.5. Suhete tihendamine endiste vormsilastega, sh eestirootsi kogukonnaga väljaspool Eetit.

6.6. Tervisespordi edendamiseks ja tervislike eluviiside propageerimiseks spordirituste ja -projektide korraldamine, noortespordi toetamine. Sportimise võimaluste täiendamiseks mitmeotstarbelise Vormsi spordisaali rajamine, mis on avatud nii koolile kui ka teistele soovijatele.

6.7. Koostöötraditsioonide loomine teiste saartega nii Eestist kui kaugemalt.

Eesmärk 7: Vormsil on tugev kogukond ning valla juhtimine on avatud, kaasav ja omaalgatust toetav.

Tugev saar eeldab tugevat, ühtehoidvat ja usaldavat kogukonda. Elujõulise kogukonna eelduseks on rahvastiku juurdekasv, aktiivne osavõtt valla tegevustest ning igakülgne omaalgatus ja selle toetamine. Vallas elavad ja saarel maad omavad inimesed omavad tihedat kontakti Vormsi kogukonnaga, nad on vallategemistest pidevalt informeeritud ja aktiivselt valmis omalt poolt panustama. Väike kogukond kannab hoolt selle eest, et otsuste langetamine oleks läbipaistev ning põhineks erinevatelt osapooltelt kogutud arvamustele.

Indikaatorid eesmärkide elluviimise hindamiseks:

- Elanike arv, sh aastaringselt saarel elavate inimeste arv
- Laste ja noorte (kuni 26) osakaal elanikkonnast
- Kogukonna kaasamisürituste arv
- Elanike üldine rahulolu (vallaelanike rahuloluküsitlus)

Olulisemad tegevused eesmärgi elluviimiseks:

⁶ Tegevus Lääne maakondlikus arengustrateegias 2035+

7.1. Vallajuhtimise analüüsimine ja muutmine efektiivsemaks, avatumaks, läbipaistvamaks ja professionaalsemaks. Vallavalitsuse struktuur vaadatakse üle ja vallaametnike vastutusalasid korrastatakse vähemalt iga nelja aasta tagant.

7.2. Infovahetuse ja kogukonna kaasamise tõhustamine. Anname välja valla ajalehte. Korraldame valla õigusaktide eelnõude avalikke arutelusid saarerahvaga, viime läbi regulaarseid arutelusid ja mõttetalguid. Paneme aluse saare tulevikuvõimalusi käsitlevate aruteluseminaridele. Koostöö tihendamine Vormsiga seotud eestirootslaste kogukonnaga.

7.3. Vormsi kodulehe sisuline edasiarendamine, ja informatsiooni kättesaadavaks tegemine kõikide teenuste kohta, sh dokumentide muutmine valla dokumendihaldussüsteemis lihtsalt leitavaks. Tõlgime olulisema informatsiooni inglise keelde.

7.4. Kaasamise hea tava juurutamine. Rahulolu-uuringute läbi viimine, et selgitada saare avalike ja esmatähtsate teenuste parandamise ja arendamise võimalusi.

7.5. Seltsi- ja ühistegevuse (talgud, külapäevad, infoliikumise parendamine) igakülgne toetamine. Ühistegevuse elluviimiseks suunatud projektide rahastamise korra kaasajastamine valla eelarvest toetuse taotlemiseks.

7.6. vVallavolikogu liikmete ja vallaametnike pädevuste tõstmine ning vallavalitsuse tegevusse professionaalsete spetsialistide kaasamine.

7.7. Rahvusvahelistes projektides osalemise aktiivsuse suurendamine, Vormsi probleemide lahendamise tarvis vallaeelarvelistele vahenditele kaasrahastuse hankimine, sh väikesaarte programmi ja Euroopa Liidu struktuurivahendite laiem kaasamine. Koostöö tihendamine teiste väikesaarte juhtide ja spetsialistidega.

6. ARENGUKAVA SEIRE JA UUENDAMINE

Arengukava on elav dokument. Arengukava seire toimub kord aastas ja selle käigus koostatakse ülevaade arengukava elluviimise senisest käigust, milles hinnatakse strateegia elluviimise edukust, täpsustatakse vajadusel strateegilisi eesmärke ja tegevusi ning investeringute loetelu. Iga-aastaselt koostatakse nelja aasta tegevuskava ja seotakse see Vormsi valla eelarvestrateegiaga.

Lähtudes läbipaistvuse ja kaasatuse põhimõttest, korraldatakse vähemalt kord aastas arengukava hindamiseks ja täiendamiseks strateegiaseminar, mis on avatud kõikidele huvilistele ning kus arutatakse koos kogukonna esindajatega läbi valda puudutavad võtmeküsimused ja võimalikud lahendused. Arengukava koostamine, seire ja kaasamine on korraldatud lähtudes Kohaliku omavalitsuse korralduse seadusest.

7. RISIKIJUHTIMINE

Peamised riskivaldkonnad	Riskide maandamise tegevused
Looduskeskkonnaga seotud riskid , sh reostusohu, looduskeskkonna hävinemine, jätkusuutmatu metsamajandamine.	1. Säästlik ja kestlik, Vormsi oludega ja eripäradega arvestav metsamajandamine, sh vajalike piirangute kehtestamine, elanikkonna teavitamine, vajalike uuringute läbiviimine keskkonnaseisundi hindamiseks. 2. Reostusele ja keskkonnoahtudele reageerimise võimekuse arendamine.
Demograafiliste muutustega seotud riskid , sh elanike arvu langus, valla tulubaasi vähenemine.	1. Eelduste loomine uute elanike saarele kolimiseks, sh lastega pered. Selleks vajalikud eluruumid, tööturg ja kaugtöövõimalused, lasteaed ja kool, avalikud teenused ja praamiühendus. 2. Kohalike elanike seas rahulolu-uuringute regulaarne läbiviimine, et ennetada saarelt lahkumisi. 3. Tihe kontakt saare maaomanike ja saare külastajatega, sh välisriikidest.

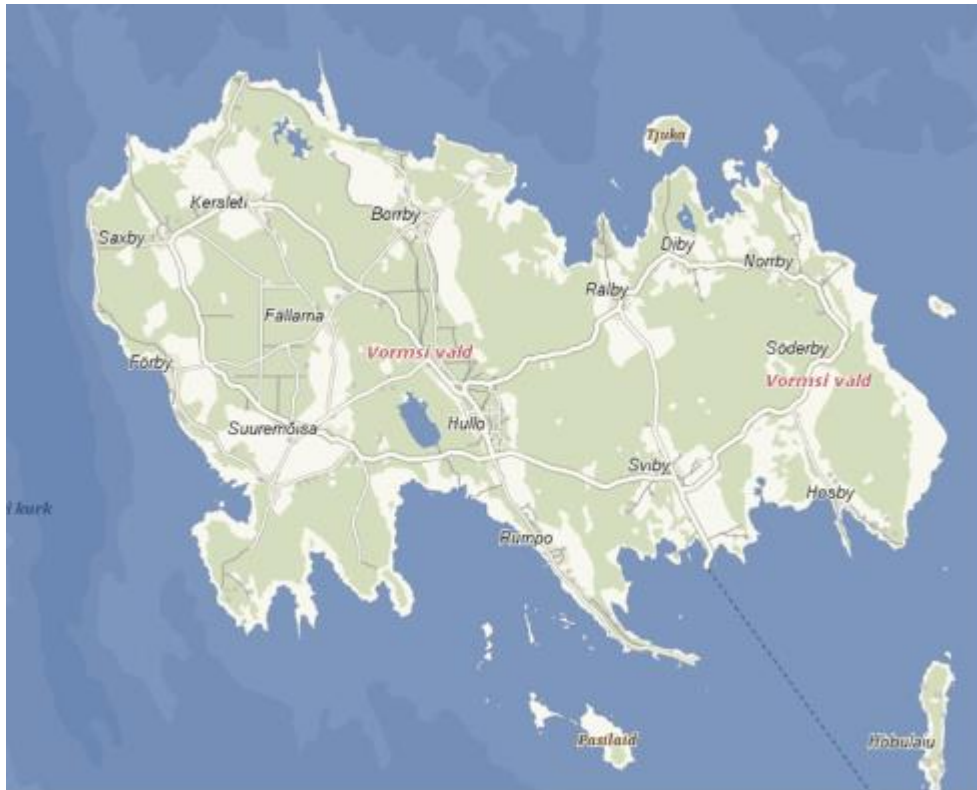
Majanduskeskkonnaga seotud riskid, sh tööpuuduse kasv, oskustööjõu puudus, üldise majanduskeskkonna halvenemine, turistide arvu vähenemine, transpordiühenduste halvenemine, internetiühenduse probleemid.	1. Koostöös teenusepakkujatega kiire ja stabiilse ülesaarelise internetiühenduse pakkumine. 2. Vallas tegutsevate ettevõtjate, sh turismiettevõtjate omavahelise koostöö soodustamine, klastritegevuste väljaarendamine, pakutavate teenuste ühisturundus, sh välisturgudel.
Hariduse- ja kultuurivaldkonnaga seotud riskid, sh õpilaste arvu langemine alla kriitilise piiri, kultuuripärandi hävinemine tulenevalt vähesest teadlikkusest.	1. Regulaarsete arutelude läbiviimine kooli, lapsevanemate ja kogukonnavahel, ootuste kaardistamine, kooli tegevuste selgitamine laiemale avalikkusele. 2. Kuna valla oma õpilaste arv ei taga pikas perspektiivis kvaliteetse hariduse pakkumise võimekust, saab kool pakkuda paindlikku õppekorraldust nii kohalikele kui ka võimalikele teostele õpilastele. 3. Kultuuripärandi olukorra kaardistamine ja pidev seire, halvas või hävinemisohus oleva kultuuripärandi osas vajalike kaitsemeetmete rakendamine.
Avalike teenuste kättesaadavusega seotud riskid, sh pääste- ja esmaabi võimekuse tagamisega seotud riskid, perearsti kättesaadavus, eakate osakaalu kasvuga tulenevalt avalike teenuste osutamise riskid, turvalisusega ja ohutusega seotud riskid.	1. Päästevõimekuse, sh merepäästevõimekuse tagamine, osalemine päästealastel õppustel. 2. Koostöös teiste omavalitsustega optimaalsete lahenduste väljatöötamine sotsiaalhooldekande- ja tervishoiuteenuste pakkumiseks vajalikus mahus ja kvaliteedis.
Kogukonnaga ja usaldusega seotud riskid, sh koostöö puudlikkus valla ja kodanike vahel, konfliktidest tulenev mainekahju.	1. Vallajuhtimine on läbipaistev, otsustusprotsesside kohta jagatakse informatsiooni. 2. Korraldatakse regulaarselt valla arengukava uuendamise ja tegevuskavade ülevaatamiseks kaasamise kohtumisi, kõik ülevaated avalikustatakse valla kodulehel.

8. HETKEOLUKORRA ANALÜÜS

8.1. Põhiandmed

Vormsi vald paikneb Lääne-Eesti saarestikus Lääne maakonnas. Saare pindala on 95 m2. Vormsi on suuruselt neljas saar Eestis Saaremaa, Hiiumaa ja Muhu järel. Saar on välja venitatud ida-lääne suunas, suurim laius ulatub 16 ja pikkus 10 kilomeetrini. Saarel on 14 küla, millel on säilinud rootsipäraseid nimesid.

Seisuga 01.01.2019 on Vormsi valla elanike arv 400 inimest. Viimase kümnendi jooksul on registreeritud vallaelanike arv enamasti püsitudki 400 inimese juures.

Joonis 1: Regio kaardirakendus kaart.delfi.ee

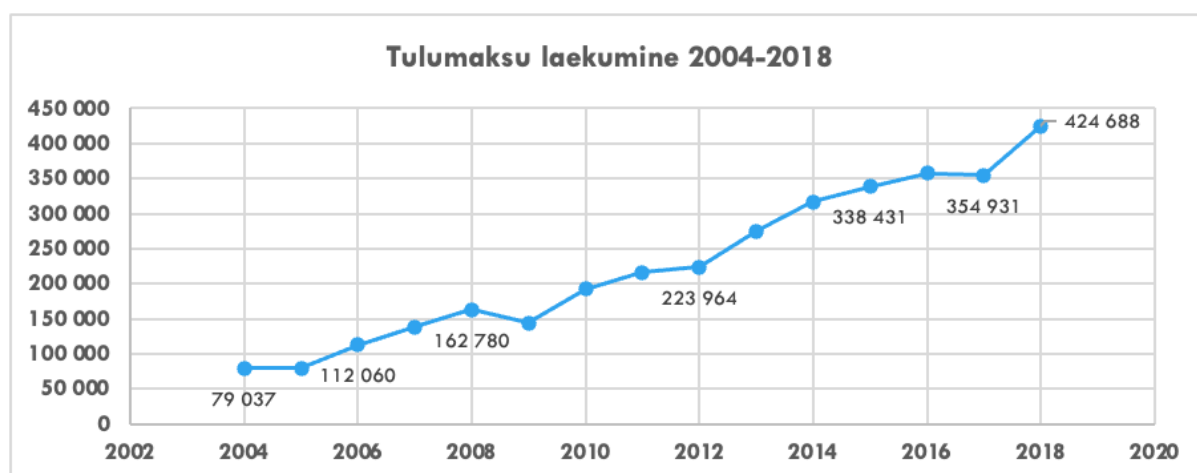
Graafik 1: Vormsi ja Läänemaa elanike arv 2010-2022 (Allikas: Siseministeerium)

Aastaringiselt Vormsil elavaid inimesi on hinnanguliselt 200. Suvehooajal on saarel viibivate inimeste arv märkimisväärselt suurem. Vormsi valla territooriumil on keskmine rahvastiku tihedus 4,2 elanikku ruutkilomeetri kohta, mis on Lääne-Eesti väikesaarte võrdluses väikseim (Kihnu vallas on see näitaja 39,6 ja Ruhnu vallas 10,7 inimest ruutkilomeetri kohta).

Aastatel 2014-2018 püsis registreeritud elanike arv suhteliselt stabiilsena, 2019-2020 pöördus elanike arv langusesse, kuid koroonapandeemia tingimustes tõusis viimase kümnendi kõrgemale tasemele. Kui registreeritud elanike arv on püsinud samal tasemel, siis tulumaksu laekumine on viimaste aastate lõikes pidevalt tõusnud.

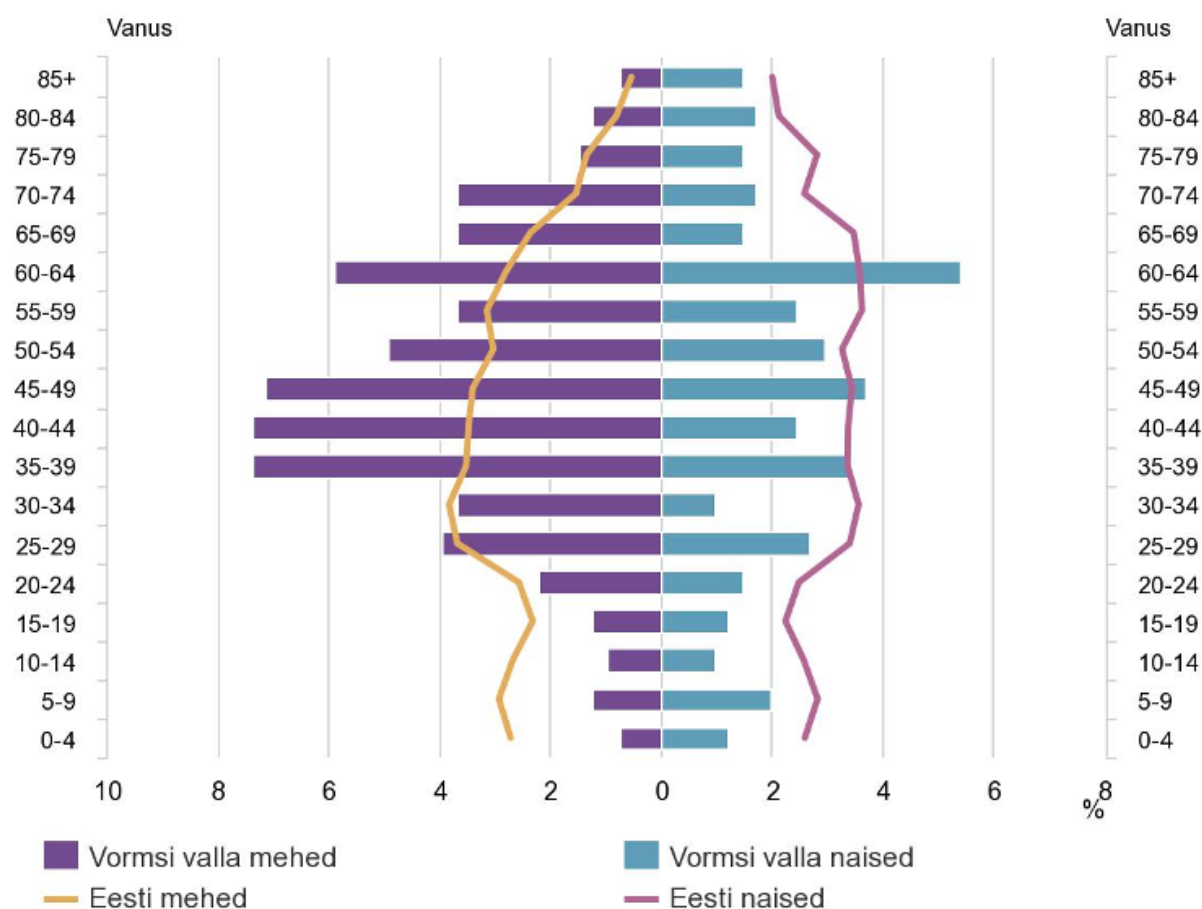
Graafik 2: Tulumaksu laekumine 2004-2018 (Allikas: Statistikaamet)

Vormsi valla rahvastiku koosseisu iseloomustab rahvastikupüramiid. Allpool on püramiid toodud seisuga 01.01.2018 (kuva Statistikaameti piirkondlike andmete portaalist):

Graafik 3: Vormsi valla rahvastikupüramiid 1.01.2018

Vormsi valla rahvastikupüramiid, 1. jaanuar 2018

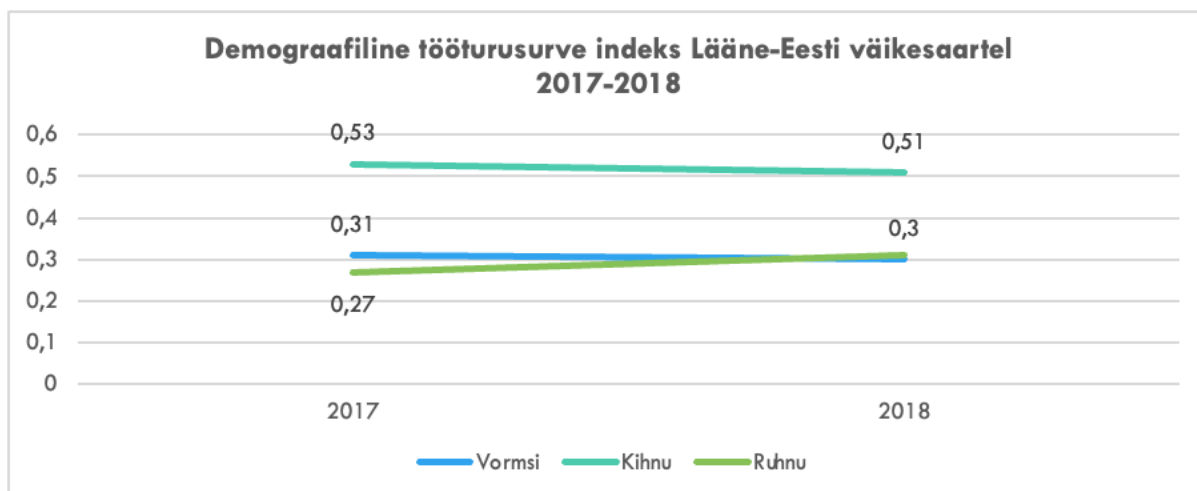
Allikas: Statistikaamet

Demograafiline tööturusurve indeks iseloomustab lähitulevikus tööturule sisenevate (vanuses 5-14) ja sealt väljuvate põlvkondade (vanuses 55- 64) arvukuse vahet. Indeksi väärtuse langemine alla 1,0 viitab tööjõu puuduse ohule. Alates aastast 2011 on tööturusurve indeks Vormsi vallas püsinud 0,3 juures, mis näitab, et ühe tööturult lahkuja kohta on 0,3 potentsiaalset tööturule sisenejat.

Tabel 1: Rändesaldo Vormsi vallas (Allikas: Statistikaamet, Lääne maakonna arengustrateegia)

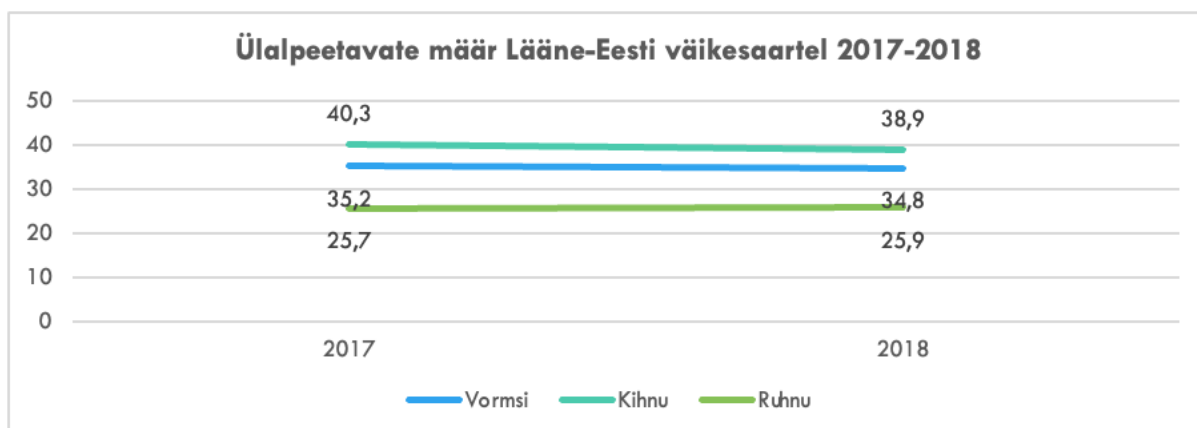
	Siseränne	Välisränne
2015	0	-1
2016	10	5
2017	-5	3

Graafik 4: Demograafiline tööturusurve indeks Lääne-Eesti väikesaartel 2017-2018 (Allikas: Statistikaamet)

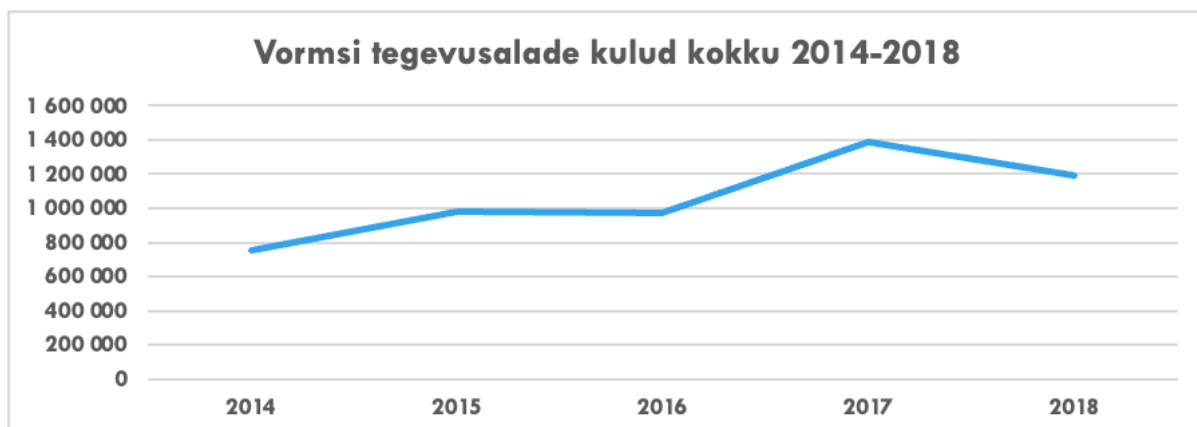
Vanusstruktuuri muutumist kajastav ülalpeetavate määr iseloomustab mittetööealiste elanike arvu (vanuses 0-14 ja 65+) suhet tööealiste (vanus 15-64) arvukusse. Ülalpeetavate määr näitab, mitu mittetööelist inimest on 100 tööealise elaniku kohta - mida väiksem on see suhe, seda väiksem koormus on töötajatel.

Graafik 5: Ülalpeetavate määr Lääne-Eesti väikesaartel 2017-2018 (Allikas: Statistikaamet)

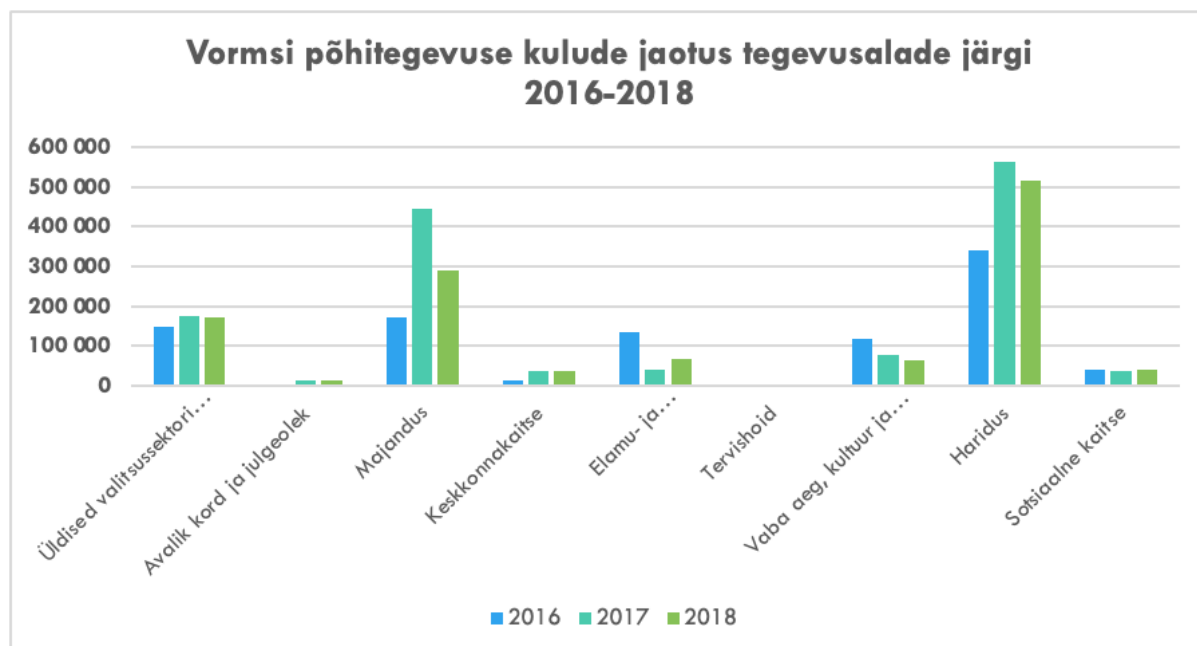

Vormsi valla finantsjuhtimine

Graafik 6: Vormsi tegevusalade kulud kokku 2014-2018 (Allikas: Riigi Teataja)

Graafik 7: Vormsi põhitegevuse kulude jaotus tegevusalade järgi 2016-2018 (Allikas: Riigi Teataja)

8.2. Eesmärgivaldkond: looduskeskkond

Vormsi saare pindalast ligi 70% on kaetud metsamaaga, hooldatavad rohumaad moodustavad saare pindalast 14%. Rumpo, Saxby, Hosby, Diby, Kersleti, Hullo, Rälby ja Sviby külade maadel asub Vormsi maastikukaitseala (kogupindalaga 2423 ha). Pool kaitseala maismaa pindalast on riigimaa ning pool eramaa.

Pindala kokku	9498 ha
Katastriüksuste pindala	9342,1 ha
Katastriüksuste arv	1954
Katastrisse kantud maa	98,4%
Maamaksumäär	2,5% maa maksustamise hinnast aastas
Põllumajandussaaduste tootmiseks kasutusel oleva haritava maa ja loodusliku rohumaa maksumäär	2% maa maksustamise hinnast aastas

Vormsi kuulub UNESCO võrgustikku kuuluvasse Lääne-Eesti biosfääri programmialasse. Biosfääri programmiala (BPA) tegutseb 1990. aastast ning alal on viis strateegilist eesmärki: (1) BPA on kujunenud kestliku majanduse ja looduskasutuse pilootpiirkonnaks; (2) looduslik mitmekesisus on säilitatud; (3) BPA on hoidnud ja eksponeerinud saarte kultuuripärandit; (4) BPA omab rohemajandust toetavat uuringu-, seire- ja koolitusprogrammi; (5) BPA eesmärkide saavutamisel toimib aktiivne koostöö. Lääne-Eesti saarte programmiala eesmärgiks on koostöös Saare-, Muhu-, Hiiumaa ja Vormsi kohalike omavalitsuste, arendajate ja elanikega toimida kestliku arengu pilootalana.⁷

Tugevused:

- Vormsilased on teadlikud saare looduskeskkonna unikaalsusest ning on seadnud selle väärtustamise ja hoidmise kõikide kohaliku elu mõjutavate arendusplaanide eeltingimuseks.
- Vormsi valla pindalast on ligi 70% kaetud metsaga, lisaks on hooldatavate rohumaaade all ligi 14% saarest.
- Haruldaste liikide ning kasvukohtade kaitseks on loodud maastikukaitseala. Vormsi maastikukaitseala ja Väinamere hoiuala kuuluvad Natura 2000 kaitsealade võrgustikku (Väinamere loodus- ja linnuala koosseisus). Lisaks kuulub Vormsi saar koos ümbritseva merealaga Lääne-Eesti saarestiku biosfäärikaitseala koosseisu.
- Looduslähedase eluviisiga seotud arutelud on viimastel aastatel tihenened kõikjal Eestis ja maailmas, näiteks on tõusnud nõudlus mahetoodete jmt järele, mida toetab ka üldine jõukuse ning teadlikkuse kasv.

Nõrkused:

- Kohapealse puidu väärindamisega tegeletakse vähe, suurem osa puidust veetakse saarelt välja.
- Pärandkoosluste, sh rannaniitude, puisniitude ja looniitude osakaal väheneb, kuna loomade karjatamisega tegeletakse vähe. Kuna rannaniite ei hooldata piisavalt, tungib peale võrdlemisi liigivaene roostik, mis on rannaaladel ulatuslikult levinud.
- Valdav osa maaomanikest ei ela Vormsil (sh Rootsi kodanikud, kellele tagastati saarelt sõja tõttu lahkunud inimeste valdused). Seoses maade pärandamisega on side saarel asuvate kruntide ja nende omanike vahel veelgi nõrgenenud, hoogustunud on maade müük kokkuostjatele.
- Maaomand on killustunud. Kuna ümberkruntimist pole toimunud, on maa jagatud omanike vahel kitsaste siiludena.

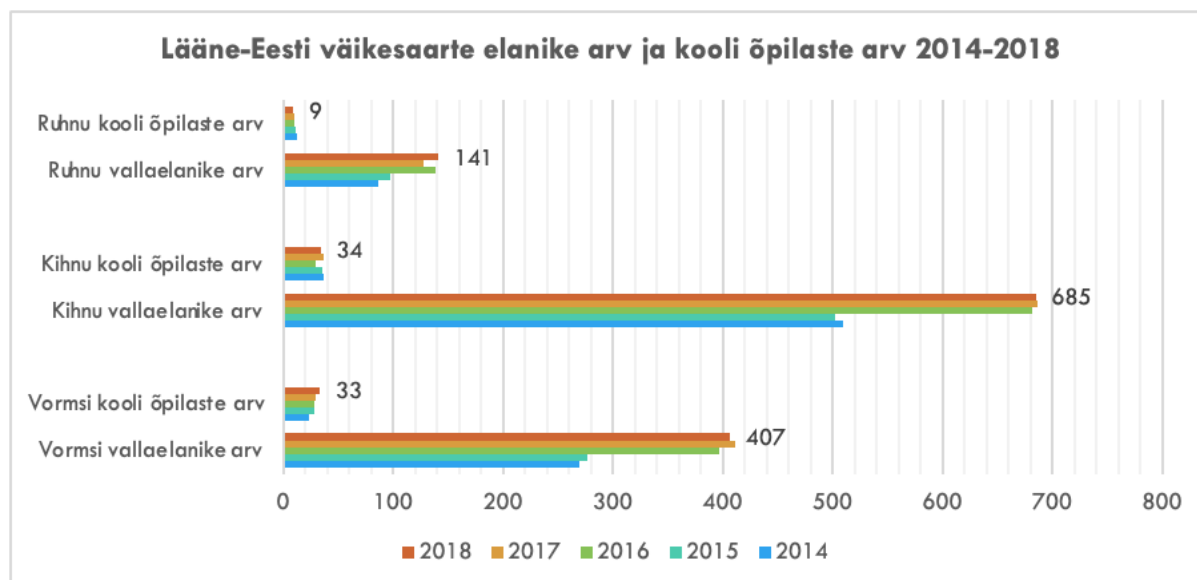
8.3. Eesmärgivaldkond: haridus

Kogukonna igapäevaelus on olulisel kohal kohaliku Vormsi Lasteaed-Põhikooli tegevus. Vormsi hariduselu mõjutab otseselt saare püsielanike arv. Kuigi endiselt domineerib liikumine maapiirkondadest linnadesse, leidub inimesi, kes otsivad teadlikult elamisvõimalusi

⁷ <https://www.keskkonnaamet.ee/et/eesmargid-tegevused/laane-estbi-biosfaari-programmiala>

eraldatud ja rahulikumates piirkondades. Väikesaarte elanike arvu ja kohalikus koolis õppivate õpilaste arvu suhte kujunemist aastatel 2014-2018 kirjeldab järgmine joonis:

Graafik 8: Lääne-Eesti väikesaarte elanike arv ja kooli õpilaste arv 2014-2018 (Allikas: Statistikaamet)

Tugevused:

- Kooli taseme hoidmisel ja õppetöö arendamisel kasutatakse paindlikku õppekorraldust, mis on võimaldanud pakkuda jätkuvalt konkurentsivõimelist alus- ja põhiharidust.
- Vormsi suudab pakkuda unikaalset, turvalist ja looduslähedast õpikeskkonda.
- 2018/19. õppeaasta alguses avati lastead-põhikooli juurdeehitus, mille valmimisega saab kasutada kaasaegseid riietus- ja duširuumi koos garderoobi ning tualettidega.

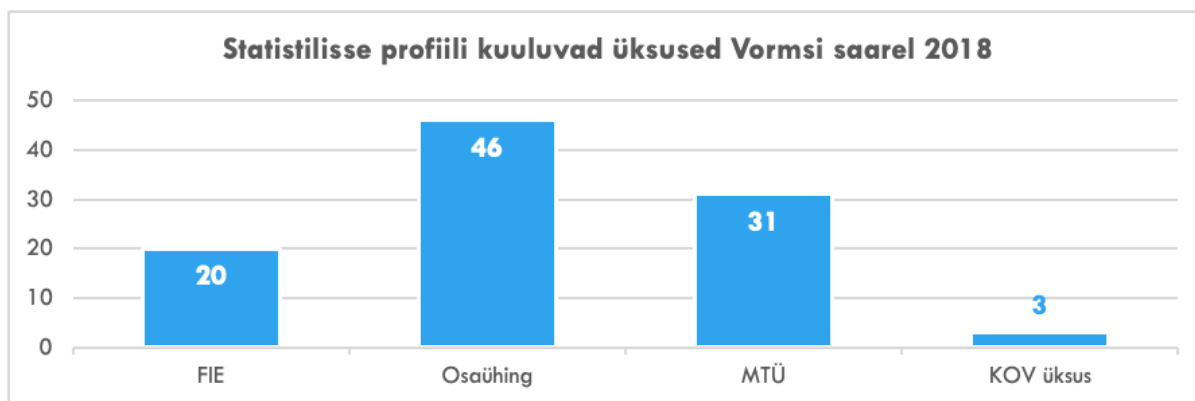
Nõrkused:

- Laste arv saarel on vähenenud.
- Saarele tööle asunud õpetajatele pole võimalik pakkuda elamispindasid jmt, mis muudaks kutse Vormsile atraktiivsemaks.
- Siseruumides toimuvaid sportimisvõimalusi pärsib sobivate ruumide vähesus või puudumine.
- Usaldus ja koostöö kooli ja kogukonna pole varasematel aastatel olnud väga heal tasemel.

8.4. Eesmärgivaldkond: ettevõtlus ja turism

Aastal 2017 oli palgatöötaja kuukeskmise brutotulu Eestis 1155 eurot, Vormsi vallas vahemikus 1156-1299 eurot, mis ei kajastu saarel igapäevaselt töötavate inimeste palganumbrites, kuid mille järgi on vald Eesti 20 jõukaima valla seas.

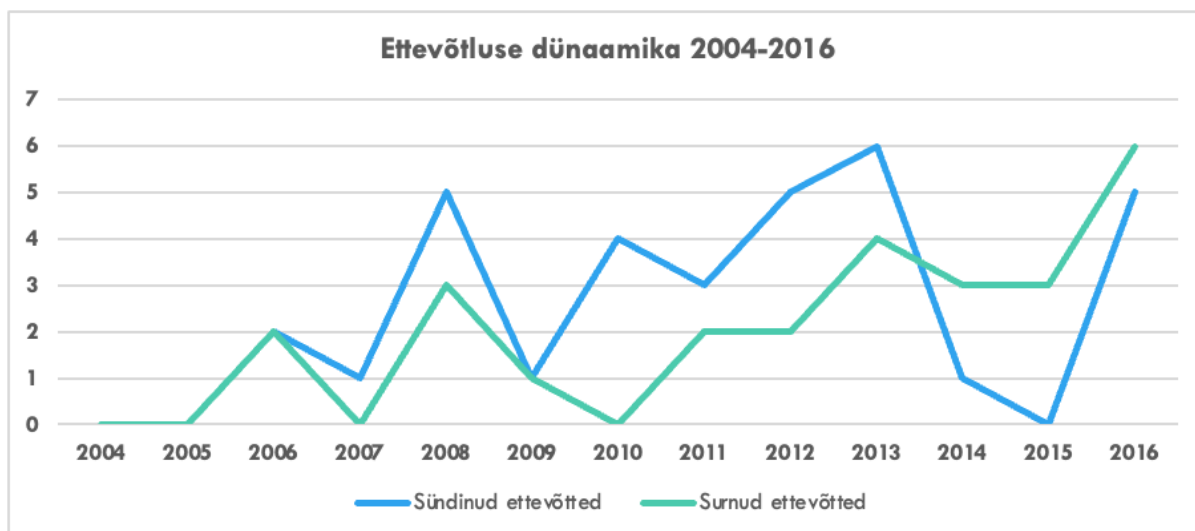
Graafik 9: Statistilisse profiili kuuluvad üksused Vormsi saarel 2018 (Allikas: Statistikaamet)

Graafik 10: Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv 2004-2016 (Allikas: Statistikaamet)

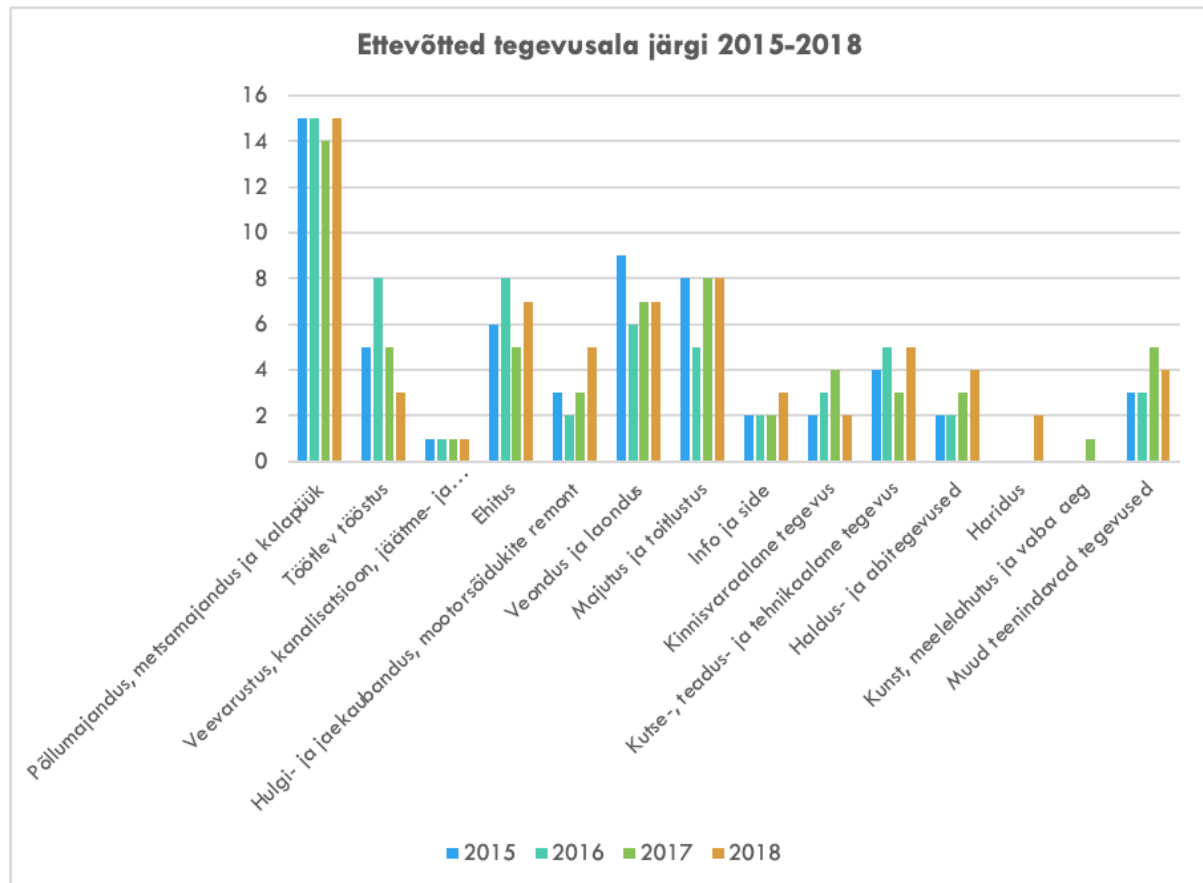
Graafik 11: Ettevõtluse dünaamika 2004-2016 (Allikas: Statistikaamet)

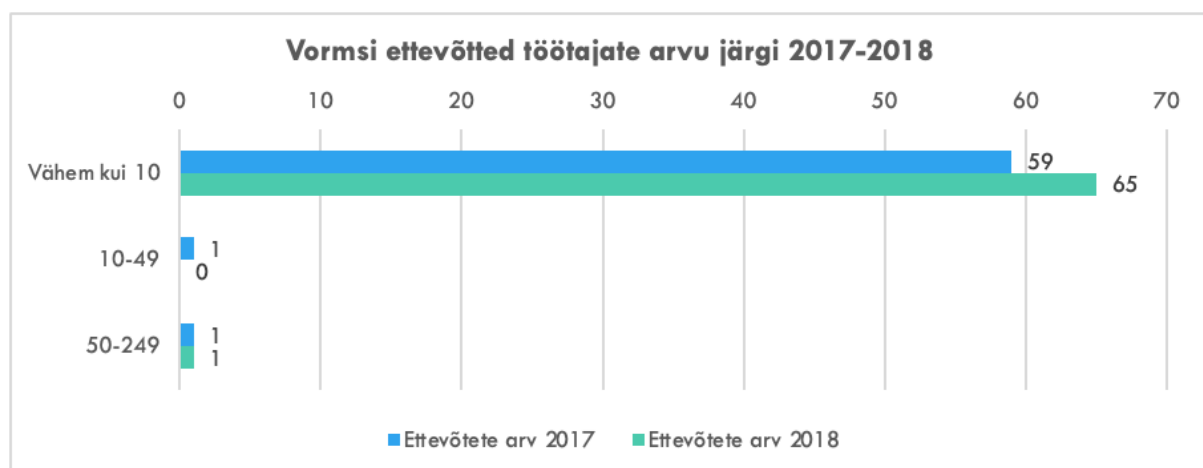
Vormsi vallas on domineerivateks tegevusaladeks turismimajandus (peamiselt majutusteenus), metsa ülestöötamine ja põllumajandus (põhiliselt loomapidamine). Maaharimisega tegeletakse oma tarbeks, kasumi tootmisest olulisem on oma vajadusteks põllumajandussaaduste tootmine. Töö on sageli osa elulaadist. Saarel on suund lihloomakasvatusele. Traditsiooniliselt on Vormsil tegeletud kalandusega, tänapäeval püütakse kala aga peamiselt enda tarbeks. Vormsil on aktiivselt tegutsev jahiselts, Vormsi

jahiirkonna suurus 2019. a on 8189 ha. Šaakalite paljunemist ohjamata on olemasoleva lambakasvatuse säilitaminegi väga küsitav, samuti mõjutab ulukite arvukus metsade taastamist ja põllumajandust.

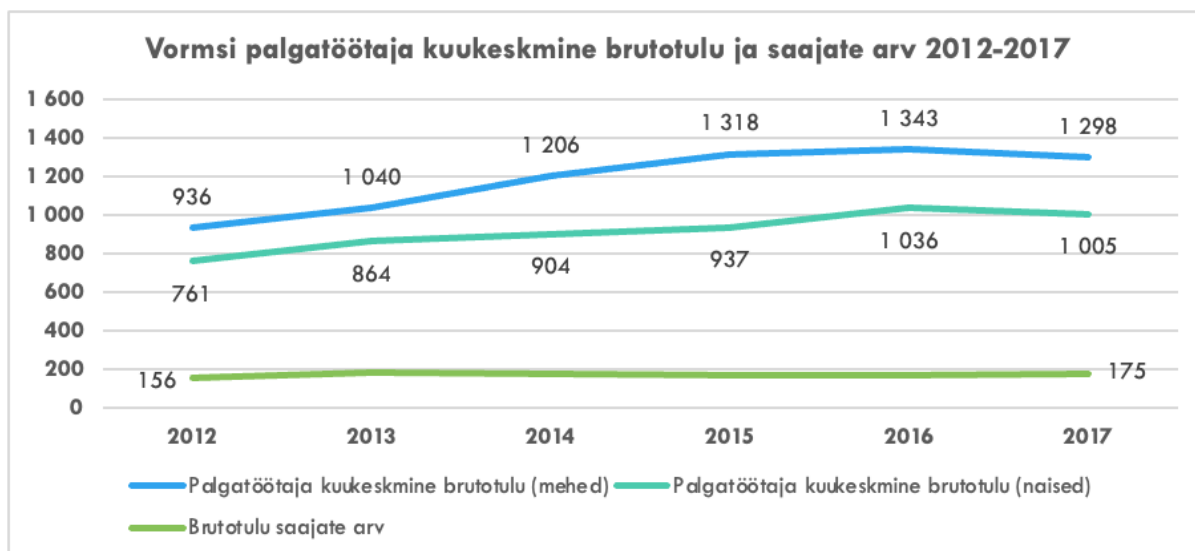
Graafik 12: Ettevõtted tegevusala järgi 2015-2018 (Allikas: Statistikaamet)

Graafik 13: Vormsi ettevõtted töötajate arvu järgi 2017-2018 (Allikas: Statistikaamet)

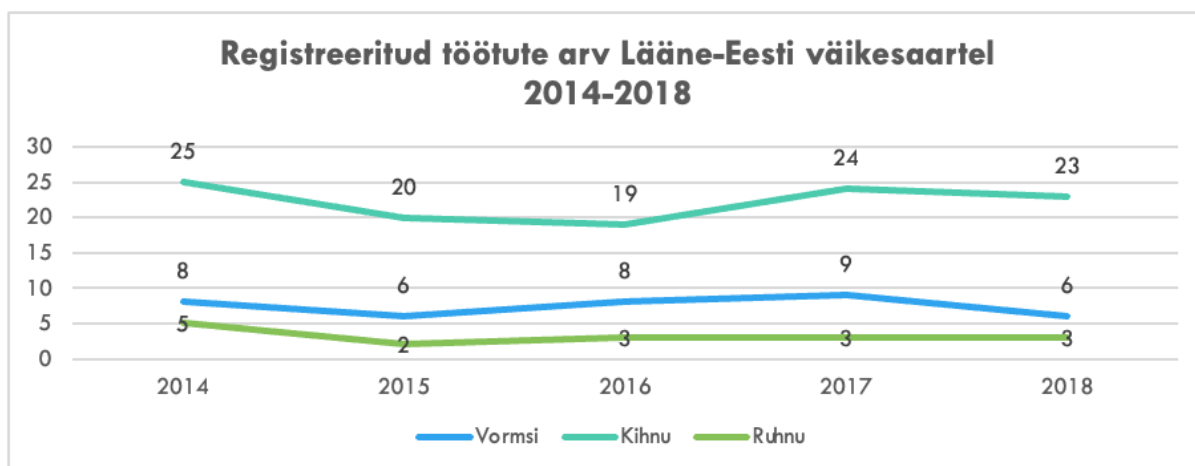

Graafik 14: Vormsi palgatöötaja kuukeskmise brutotulu ja saajate arv 2012-2017 (Allikas: Statistikaamet)

Vormsil registreeritud töötute arv on 2017. ja 2018. aasta võrdluses langenud:

Graafik 15: Registreeritud töötute arv Lääne-Eesti väikesaartel 2014-2018 (Allikas: Statistikaamet)

Lääne maakonnas oli 2018. aastal kokku 73 640 ööbimist majutusasutustes, neist 50 792 olid siseturistid (vrdl Hiiu maakonnas ööbimisi 22 997, Saare maakonnas 150 976 ja Pärnu maakonnas 390 554). 2018. aasta lõpus avaldatud andmete järgi jõudsid Eestis toimunud siseturistide ööbimised kuuendat aastat järjest ja välituristide ööbimised kolmandat aastat järjest uue rekordini (3,62 mln välituristide ööbimist, 2,09 mln siseturistide ööbimist). Turismivaldkonna kasvu toetavad enim siseturism ning Venemaalt pärit turistid. Arvuliselt enim vähenes turism Soomest.

Vormsil tegutseb 7 majutusasutust. Lisaks saab saarel telkida avalikul telkimisplatsil Svibys ja mõnel pool ka majutusasutuste juures. Veebileht www.vormsi.ee toob ära järgmised vaba aja veetmise võimalusi ja teenuseid:

Aktiivne puhkus	Kultuuripuhkus	Looduspuhkus
------------------------	-----------------------	---------------------

Giiditeenused	Vormsi talumuuseum	Vormsi rannad
Jalgrattalaenutus	Käsitöö tuba	Retked rändrahnude juurde
Rolleri rent	Sepatööd	Allika matkarada
Bussi rent	Vormsi talharpajad	Rumpo matkarada
Paadilaenutus	Vormsi savituba	Huitbergi matkarada
SUP laudade rent	Vormsi tuletornid	
Jalgrattamatkad	Rälby pukktuulik	
Seiklus UAZ-dega	Vormsi kirik	
Sõit hobuvankriga		
Meresõiduelamused ajalooliste puupaatidega		
Ekstreemsõit merel		

Tugevused:

- Vormsi pakub unikaalset keskkonda ettevõtjatele, kes väärtustavad looduslähedast ning saarelikku eluviisi.
- Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv on tõusvas trendis. Enim ettevõtteid tegutseb põllumajanduse, metsanduse ja kalapüügi, majutuse ja toitlustuse ning veonduse ja laonduse tegevusalal.
- Vormsi on põneva ajaloo ning kauni loodusega väikesaar, kus on mitmed olulised eeldused keskkonda väärtustava turismi arendamiseks.
- Saare suurus ja olemasolev teede võrk loovad hea eelduse kvaliteetsete (jalgratta)matkade jmt puhkuste korraldamiseks.
- Vormsi üldine kuvand toetab kohalikul kultuuripärandil ja traditsioonidel põhinevate toodete ja teenuste väljaarendamist.

Nõrkused:

- Ettevõtete vaheline koostöö on väga napp, klatri tüüpi koostööd ei arendata. Ettevõtluse arendamisel pole suudetud leida lahendust, mis looks juurde töökohti

ning suurendaks nii saarel elavate inimeste arvu kui ka kohaliku ettevõtluse konkurentsivõimet.

- Tööjõu puudus.
- Demograafiline töötururisk indeks on madal (0,30), mis tähendab, et ühe tööturult lahkuja kohta on 0,3 potentsiaalset tööturuga liitujat.
- Ettevõtluse arendamist pärsib elamispindade nappus.
- Puudub strateegiline koostöö turismiettevõtete vahel, turismivaldkonnaga seotud osapooled ei ole käivitanud turismiklastrit tegevuste koordineerimiseks ega ühisalgatuste käivitamiseks.
- Osa teenuseid ei toimi aastaringelt, mistõttu on turistide rahaline panus saare majandusse tagasihoidlik. Vormsi turismipakkumine on väga hooajaline.
- Majutuskohdade arv suvekuudel on vähene.

8.5. Eesmärgivaldkond: transpordiühendused

Tugevused:

- Vormsiga on tagatud regulaarne praamiühendus. Liini teenindab uus, 2015. a valminud parvlaev (200 reisijakohta, 22 sõiduauto kohta). Bussiliiklus on seotud praami sõiduplaaniga.
- Sviby sadam läbis hiljuti uuenduskuuri (sh rajati sadamahoone, paatide slipp, uuendati kaid, tehti teetöid).
- Hullos paikneb maakonna suuruselt teine lennuväli, mis on võimeline teenindama nii väikelennukeid kui ka hobilennukeid. Samuti on saarel olemas nõuetele vastav helikopteri maandumisplats.
- Vormsil on toimiv ühistransport.

Nõrkused:

- Vaatamata regulaarsele praamiühendusele ei vasta praamide väljumiste arv elanike soovidele, seda ennekõike suvehooajal, samuti ei ole praamide graafikud piisavalt paindlikud.
- Raskeveokite broneeringud koormavad praamiliiklust.
- Statistikaameti ühistranspordi kättesaadavuse uuringu põhjal⁸ ei ole Vormsi vallas ühistransport üle-eestiliste kriteeriumite järgi hästi kättesaadav (uuring käsitles busse, trammi-, trolli- ja rongiliiklust).⁹

8.6. Eesmärgivaldkond: avalikud teenused

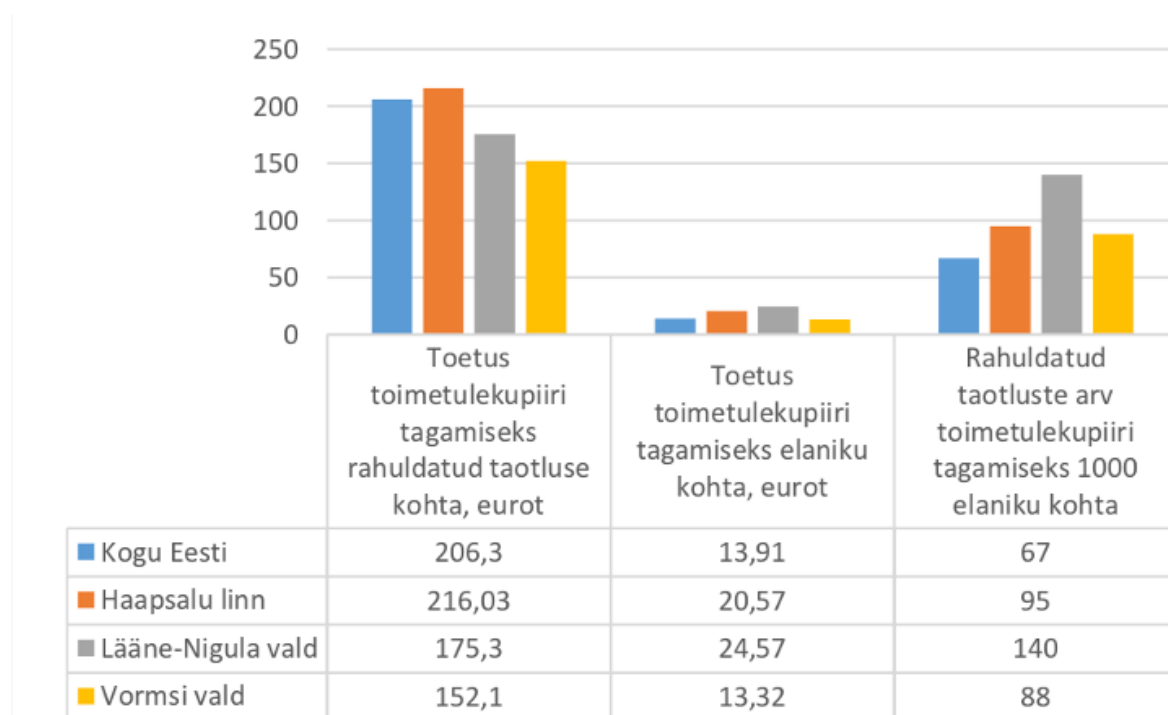
⁸ <https://blog.stat.ee/2018/12/11/kolmel-inimesel-neljast-on-uhistransport-hasti-kattesaadav-nii-linnas-kui-ka-maal/>

⁹ Heaks kättesaadavuseks hinnatakse olukorda, kus ühistransport väljub igal argipäeval inimese kodust kuni 1 km raadiuses vähemalt kolm korda päevas vahemikus 6.00–20.00. Kusjuures üks reisidest peab väljuma vahemikus 6.00–9.00, mil suur osa inimestest läheb kooli ja tööle, teine reisidest vahemikus 15.00–18.00, mil tullakse tagasi koju ning kolmas kas vahemikus 9.00–15.00 või 18.00–20.00.

Teenuste pakkumine väikesaartel on pidevalt lahendamist nõudev probleem kogu maailmas. Lahendusi nähakse eeskätt infotehnoloogia teenuste arendamises, samuti turismi edendamises.

Sotsiaalhoolekande seaduses sätestatakse kohalikule omavalitsusele kohustus osutada kümmet sotsiaalteenust – koduteenus, väljaspool kodu osutatav üldhooldusteenus, tugiisikuteenus, täisealise isiku hooldus, isikliku abistaja teenus, varjupaigateenus, turvakoduteenus, sotsiaaltransporditeenus, eluruumi tagamine ja võlanõustamisteenus. Vormsi vallavalitsus osa nendest teenustest igapäevaselt kohepeal ei osuta. Vajadusel tellitakse ja ostetakse teenused sisse mandrilt.

Graafik 16: Toimetulekutoetused 2018 (Allikas: Statistikaamet, Lääne maakonna arengustrateegia)

Tugevused:

- Saarel on tagatud elutähtsad teenused, samuti teiste peamiste avalike teenuste kättesaadavus.
- Elu Vormsil on turvaline. Lääne-Eesti väikesaared on kuritegevuse statistika järgi üks Eesti turvalisemaid elupiirkondi. Vormsil paikneb kutseline päästekomando ning vabatahtlik Vormsi Merepääste Selts, perearsti keskus, erakorralise meditsiini brigaad.
- Perearstiteenuse pakkumine on igapäevaselt lahendatud arsti vastuvõtu ja pereõega teenusega.

Nõrkused:

- Aastaringelt elab Vormsil alla 200 inimese ning see seab teenuste arendamisele paratamatult piirid.
- Kuna saarel pole alaliselt kohal viibivat politseinikku või korrakaitseorganit, võib see mõjutada liikluskäitumist, aga ka avalikku korda ja turvalisust laiemalt suvehooajal.
- Vallal on piiratud võimalused pakkuda vajalikus mahus ja kvaliteedis sotsiaalhooldekande teenuseid, sh koduteenust ja väljaspool kodu osutatavat üldhooldusteenust. Arvestades eakate inimeste osakaalu kogu elanikkonnast, muutub eakatele abivajajatele osutatavate teenuste pakkumine tulevikus veelgi olulisemaks.

8.7. Eesmärgivaldkond: kultuur

Statistikaameti andmetel osaleb kultuurielus 41% Lääne-Eesti elanikest, enim käiakse raamatukogus või külastatakse kontserte (vrdl Lõuna-Eestis ja Põhja-Eestis on sama näitaja 43%, Tallinnas 42% ja Kirde-Eestis 30%).

Tugevused:

- Saarel on võimalus regulaarselt kultuurist osa saada nii osaleja kui ka publikuna. Rahvamajas toimuvad aastaringelt kontserdid, teatrietendused, filmilinastused jm üritused. Saarel tegutseb mitmeid käsitöömeistreid, kes müüvad oma loomingut edukalt ka külalistele.
- Renoveerimise on läbinud 14. sajandist pärinev ning erandliku arhitektuuriga Püha Olavi kirik ja 80-aastase ajalooga rahvamaja. Eraalgatuslikult tegutsevad muuseumid.
- Kiriku taaspühitsemise auks korraldatav Olavipäeva tähistamine on kujunenud tuntud ja oodatud mitmepäevaseks kultuuri- ja vaba aja ürituseks, mis toob kokku vormsilasi kõikjalt maailmast.
- Pärandkultuur on seotud tihedalt kooli õppekavaga, lapsed ja noored õpivad tundma saare kultuuri ja ajalugu.

Nõrkused:

- Puuduvad ühised kokkulepped, kuidas ja millises mahus sõja tõttu katkenud rannarootsi traditsioone saare arendamisel arvesse võetakse.
- Suurema nähtavuse ja majandusliku mõjuga kultuurisündmuste korraldamiseks toetavad teenused ei ole piisavad.
- Osa väärtuslikust pärandist ja ajaloolistest rajatistest on endiselt hävimisohus.
- Inimeste üldine teadlikkus saare ajaloost, kultuuripärandist ja traditsioonilisest elulaadist on väike, mis omakorda võib tuua kaasa unikaalsete objektide kadumise või hävinemise teadmatusel.

8.8. Eesmärgivaldkond: kogukond ja vallajuhtimine

Kodanikuühenduste arv Vormsil on 01.12.2018 seisuga 25 (allikas: Statistikaamet).

Kuigi haldusreformi elluviimise kaaluti ka teisi variante, on reformi tulemuseks Vormsi valla säilimine iseseisva üksusena (nn mereliste saarvaldade erandi rakendamine, sama ka nt Kihnu, Ruhnu ja Muhu vallas).

Tugevused:

- Pikemaajalise strateegia arutelud on Vormsi elanikud kokku toonud ning erinevatele arvamustele avatud formaatides on läbi arutatud kõik olulisemad saare arengut puudutavad teemad.
- Saarel tegutseb mitmeid aktiivseid kodanikuühendusi. Korraldatakse sündmusi ja viiakse ellu projekte.
- Vormsi volikogu istungitest toimub veebiülekanne ning need on valla kodulehel järelvaadatavad.

Nõrkused:

- Vormsi kogukonnal ei ole väga tihedat kontakti endiste vormsilastega, kuna kogukond ise on muutumises tulenevalt uue põlvkonna peale tulekuga, kelle sidemed saarega on nõrgad.
- Valla kodulehel on piiratud koguses informatsioon.

~~LISA 1: TEGEVUSKAVA~~

~~Kavandatavad investeeringud, tegevused ja ajakava aastani 2025~~